

# Inkomstbegrepp i statistiken

Statistik och uppgifter om inkomster används i många sammanhang: för samhällsplanering och beslutsfattande, i samhällsdebatten, för forskning och så vidare. SCB är statistikansvarig myndighet för statistik över inkomster och inkomstfördelning, och producerar statistik över flera olika inkomstbegrepp. För att använda och tolka statistiken rätt är det viktigt att känna till grunden i vad de olika begreppen innebär.

I det här dokumentet beskrivs de inkomstbegrepp som SCB redovisar i den officiella inkomststatistiken, och hur de kan användas.

## Hur och när ska olika inkomstbegrepp användas?

När man ska använda inkomststatistik, och välja vilken typ av inkomst man ska studera, behöver man först fundera över vad syftet är och vad man vill veta. Är det till exempel frågeställningar om arbetsmarknad eller jämställdhet mellan könen man vill besvara med hjälp av inkomststatistik? Eller vill man ha uppgifter om ekonomisk standard och socioekonomisk ställning i stort? Frågeställningen styr i stor utsträckning vilket eller vilka inkomstbegrepp som är lämpliga att använda.

Innan inkomstbegreppen i SCB:s statistik beskrivs närmare nedan ges först en vägledning om några övergripande aspekter som är bra att beakta när man använder inkomststatistik.

## Lön eller inkomst?

I dagligt tal används ofta *lön* och *inkomst* som synonyma uttryck, men i statistiken är det två skilda begrepp. Det är dock vanligt att begreppen blandas ihop.

Lön är ersättningen man får för utfört arbete. Den uttrycks för en given tidsenhet, till exempel kronor per timme eller månad. I statistiken redovisas lönen ofta som "månadslön". Då har timlöner och deltidslöner räknats om till heltidslöner för att bli jämförbara. Lönestatistik är lämplig att använda för till exempel jämförelser av lönenivåer för olika yrken och löneskillnader mellan kvinnor och män.

Inkomst är ett vidare begrepp än lön, och omfattar även andra komponenter än bara lön. I statistiken redovisas inkomsten oftast som årsinkomst. Årsinkomsten påverkas av deltidstjänstgöring, övertid,

frånvaro men också av faktorer utan direkt beröring till lön såsom inkomster från kapital och socialförsäkringssystemen.

### **Individ eller hushåll?**

En grundläggande uppdelning av inkomstbegrepp är sådana som avser *individens egna inkomster* respektive begrepp som på olika sätt tar hänsyn till *hela hushållets inkomster och sammansättning*.

Statistik över individernas egna förvärvsinkomster kan till exempel användas för att analysera ställningen på arbetsmarknaden. Individuell inkomst är också relevant att använda i jämställdhetsanalyser. Inkomstbegrepp som baseras på hushåll ger däremot alla personer i samma hushåll samma inkomstbelopp, varför de är mindre lämpliga att använda för just jämställdhetsfrågor.

Hushållsbaserade inkomstbegrepp kan användas för att studera den ekonomisk standarden i bredare mening. Det är mått där ett hushålls hela inkomst summeras och läggs på alla personer i hushållet. I statistiken justeras ofta hushållsbaserade inkomster med uppgift om antalet vuxna och barn som hushållet består av. Detta beskrivs närmare i avsnittet Ekonomisk standard.

### **Brutto eller netto?**

En viktig aspekt är om det är inkomsten brutto eller netto, det vill säga före eller efter skatt, som är av intresse. De olika varianterna av disponibel inkomst och ekonomisk standard som redovisas avser inkomsten efter avdragen skatt. Sammanräknad förvärvsinkomst är däremot inkomsten före skatt.

### **Inklusive eller exklusive kapitalvinster?**

Som huvudregel inkluderas kapitalvinster, som uppstår vid försäljning av exempelvis bostäder och värdepapper, i statistiken över disponibel inkomst/ekonomisk standard. Men parallellt redovisas ofta även varianter exklusive kapitalvinster, och i vissa fall även exklusive övriga kapitalinkomster som ränta och utdelning. Kapitalvinster kan vara stora och av engångskaraktär, till exempel kan en bostadsförsäljning ge en mångmiljoninkomst under ett enskilt år för ett hushåll. Omvänt sänker kapitalförluster inkomsten, och kan bidra till att den disponibla inkomsten blir negativ för vissa personer och hushåll. Därför kan det ibland finnas anledning att använda statistik exklusive kapitalvinster.

### **Inkomstbegrepp i SCB:s statistik**

SCB redovisar främst uppgifter om breda och sammansatta inkomstbegrepp. Dessa breda inkomstbegrepp består i sin tur av många olika specifika inkomster, ersättningar och transfereringar, men uppgifter om enskilda inkomstslag redovisas som regel inte i SCB:s statistik. För flertalet transfereringar är det i stället andra statistikansvariga myndigheter som står för den officiella statistiken,

till exempel Pensionsmyndigheten för pensioner, Försäkringskassan för föräldrapenning och sjukpenning, CSN för studiemedel etc. Viss redovisning av enskilda inkomstslag och transfereringar förekommer dock i inkomststrukturtabeller, se avsnittet Inkomststruktur nedan.

Med undantag för fastställd och beskattningsbar förvärvsinkomst inkluderas löneinkomst och pension från övriga nordiska länder i inkomststatistiken från och med 2011.

### **Sammanräknad förvärvsinkomst**

*Sammanräknad förvärvsinkomst* är ett individuellt inkomstbegrepp, det vill säga det avser personernas egna inkomster. Det består av inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet, före skatt. Inkomst av tjänst är i sin tur ett brett inkomstslag som omfattar lön, pension och skattepliktiga ersättningar som sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, föräldrapenning, A-kassa och så vidare. Skattefria ersättningar, till exempel studiemedel, ekonomiskt bistånd och barnbidrag, ingår däremot inte. Kapitalinkomst ingår inte heller.

Sammanräknad förvärvsinkomst är alltså summan av en persons alla skattepliktiga inkomster, (exklusive kapital), och till skillnad från de skattemässiga begreppen *fastställd* och *beskattningsbar förvärvsinkomst* har inga avdrag gjorts från sammanräknad förvärvsinkomst.

Sammanräknad förvärvsinkomst är ett helt individuellt inkomstbegrepp, det vill säga utan koppling till eventuella övriga hushållsmedlemmars inkomst. Det lämpar sig därför till exempel för att studera olika gruppers ställning på arbetsmarknaden och skillnader mellan kvinnor och män.

### **Nettoinkomst**

Individens egen disponibla inkomst benämns *nettoinkomst* i SCB:s statistik. Det är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster och ersättningar minus skatt och övriga negativa transfereringar som återbetalt studielån och betalt underhåll.

Nettoinkomsten omfattar hela den inkomst som en individ kan disponera efter skatt. Det är därför ett lämpligt inkomstbegrepp att använda för att jämföra inkomster mellan grupper där inte hänsyn tas till övriga hushållsmedlemmars inkomster. Exempelvis inkomstskillnader mellan kvinnor och män.

Grundvarianten av nettoinkomst inkluderar kapitalvinster och kapitalförluster som uppstår vid försäljning av tillgångar, till exempel bostäder och värdepapper. För en person som har gjort en stor kapitalvinst, kanske på flera miljoner vid en bostadsförsäljning, blir således nettoinkomsten hög det år som vinsten tas upp till beskattning. Omvänt sänker kapitalförluster nettoinkomsten, som kan bli negativ om förlusten är större än övriga inkomster. För att kunna studera

inkomster utan sådana effekter redovisas även nettointkomst exklusive kapitalvinster/förluster i vissa delar av redovisningen. Den genomsnittliga inkomsten exklusive kapitalvinster är lägre och mer jämnt fördelad jämfört med när kapitalvinster ingår.

### **Disponibel inkomst – hushåll**

Begreppet *disponibel inkomst per hushåll* är summan av hela hushållets inkomster efter skatt och negativa transfereringar. Det motsvarar den individuella nettointkomsten, men är alltså summerad per hushåll. Det kan användas när man är intresserad av statistik på just hushållsnivå, för att till exempel studera inkomstnivån för olika hushållstyper. Hushållets samlade inkomst brukar även användas i måttet *låg inkomststandard*, som är ett absolut fattigdomsmått där hushållets inkomster jämförs med nödvändiga omkostnader som mat, boende, barnomsorg, lokala resor och så vidare. Låg inkomststandard innebär att inkomsterna inte räcker för att betala för dessa levnadsomkostnader.

Storleken på hushållsinkomsten har ett direkt samband med hushållets storlek: hushåll med två vuxna personer har i genomsnitt dubbelt så hög inkomst som hushåll som består av en vuxen. Detta är viktigt att komma ihåg vid jämförelser av hushållsinkomst mellan olika grupper, eftersom fördelningen och sammansättningen av hushållstyper i en redovisningsgrupp påverkar resultatet. Ett exempel för kommuner: medianvärdet för hushållsinkomsten i Sundbyberg var 446 600 kronor 2022 och i Svedala var det 541 500 kronor. Det kan ge sken av invånarna i Svedala har betydligt högre inkomst. Men andelen hushåll med sammanboende är större i Svedala och om man tar hänsyn till det och använder inkomstbegreppet *ekonomisk standard* (se nedan) var medianvärdet 321 100 kronor i Sundbyberg och 307 600 kronor i Svedala.

### **Ekonomisk standard (disponibel inkomst per konsumtionsenhet)**

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet, eller *ekonomisk standard* som det oftast kallas i SCB:s statistik, är det begrepp som huvudsakligen ligger till grund för den officiella inkomstfördelningsstatistiken. Det är ett inkomstbegrepp som används för individer, men där inkomstnivån har justerats med uppgifter om hela hushållets inkomst och sammansättning av vuxna och barn.

För att kunna jämföra den ekonomiska standarden mellan personer som tillhör olika typer av hushåll används ett viktsystem, en så kallad konsumtionsenhetsskala (ibland även kallad ekvivalensskala), där konsumtionen är relaterad till hushållets sammansättning. Varje person i hushållet tilldelas en vikt och hushållets disponibla inkomst divideras med summan av vikterna för hushållets medlemmar. Kvoten blir disponibel inkomst per konsumtionsenhet, eller ekonomisk standard.

I den svenska officiella konsumtionsenhetsskalan används dessa vikter:

|                                                         | Vikt |
|---------------------------------------------------------|------|
| Ensamboende                                             | 1,00 |
| Sammanboende par                                        | 1,51 |
| Ytterligare vuxen                                       | 0,60 |
| Första barnet 0–19 år                                   | 0,52 |
| Andra och påföljande barn 0–19 år                       | 0,42 |
| Växelvis boende barn 0–19 år, första barnet             | 0,38 |
| Växelvis boende barn 0–19 år, andra och påföljande barn | 0,28 |

Exempel: Ett sammanboende par med två barn har en samlad disponibel inkomst på 637 000 kronor. Hushållet har en total konsumtionsvikt på  $1,51 + 0,52 + 0,42 = 2,45$ . Hushållets ekonomiska standard blir då  $637\,000 \text{ kronor} / 2,45 \text{ konsumtionsenheter} = 260\,000 \text{ kronor per konsumtionsenhet}$ . Det innebär att personerna i hushållet har samma ekonomiska standard som en ensamboende person med en disponibel inkomst på 260 000 kronor.

Alla personer i ett hushåll, både vuxna och barn, får samma inkomstbelopp med denna modell. Därför är statistik över ekonomisk standard generellt inte könsuppdelad, eftersom kvinnan och mannen i ett sammanboende par har samma ekonomiska standard. Dock särredovisas uppgifter för ensamstående kvinnor respektive män i statistiken. Hänsyn tas till att barn kan dela sitt boende mellan föräldrarna om föräldrarna inte bor tillsammans, så kallat växelvis boende. Som framgår av ekvivalensskalan ovan har barn som bor växelvis särskilda konsumtionsvikter som används i beräkningen av ekonomisk standard. Eftersom det saknas administrativa uppgifter om växelvis boende (en person kan endast vara folkbokförd i en bostad), är dessa uppgifter modellbaserade i statistiken.

Inkomstbegreppet ekonomisk standard kan användas för olika syften. Det är som framgick ovan det inkomstbegrepp som används i grundläggande inkomstfördelningsstatistik, och det är vedertaget även i internationella jämförelser – den engelska termen är oftast *equivalised disposable income*. En viktig aspekt av fördelningsanalyser är förekomsten av fattigdom eller risk för fattigdom. Ekonomisk standard brukar användas i studier av relativ fattigdom. Det vanligaste måttet härvidlag är *låg ekonomisk standard*, som innebär att ha en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är lägre än 60 procent av medianvärdet för hela landet.

Ekonomisk standard ger en bredare bild av inkomstmässiga förhållanden än helt individuella inkomstbegrepp eftersom hela hushållets inkomster vägs in. Det kan därför vara en beståndsdel i analyser av socioekonomisk status. Det lämpar sig även för att belysa

barns ekonomiska situation, och används bland annat i analyser av barnfattigdom. Barn har sällan egna inkomster av betydelse, varför individuella inkomster oftast inte är relevant att använda. Men barn tillhör alltid ett hushåll med en viss ekonomisk standard, som också gäller för barnet.

På samma sätt som för den individuella nettointkomsten och disponibel inkomst för hushåll redovisas ekonomisk standard med respektive utan kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

### **Faktorinkomst**

*Faktorinkomst* ("faktor" som i det nationalekonomiska begreppet produktionsfaktorer) är summan av löneinkomst- och företagarinkomst, inkomst från fåmansföretag samt kapitalinkomst. Det är alltså ett inkomstbegrepp som helt består av inkomster från arbete och kapital. Det är lämpligt att använda om man helt vill exkludera pensioner och transfereringar.

Precis som för disponibel inkomst redovisas uppgifter om faktorinkomst i flera varianter. Dels redovisas faktorinkomsten summerad per hushåll, dels per konsumtionsenhet. Samma sak gäller för kapitalvinster: faktorinkomst redovisas i varianter med respektive utan kapitalvinst.

### **Kapitalinkomst och kapitalvinst**

Kapitalinkomster och kapitalvinster ingår i disponibel inkomst, och redovisas även separat.

Kapitalinkomster och kapitalvinster är avkastning på tillgångar som man äger eller säljer, exempelvis utdelning, ränta samt vinst eller förlust vid försäljning av bostad eller värdepapper. Mer exakt ingår följande poster i det kapitalinkomstbegrepp som används i inkomststatistiken: ränta från bankkontosparande, utdelning från aktiesparande och utdelning från fåmansföretag som deklarerats som kapital, schablonintäkter från ISK-sparande och fondinnehav, intäkter från uthyrning av privatbostad, positiv räntefördelning för företagare samt nettot av kapitalvinst minus kapitalförlust.

Det är värt att notera att ränteutgifter inte ingår som en negativ post i inkomststatistiken. Utgiftsränta betraktas istället som en utgiftspost för hushållen. Det är en skillnad jämfört med den kapitalinkomst som beskattas: i taxeringen räknas ränteutgifter som en minuspost, varför en stor andel av befolkningen har ett taxerat underskott i kapital.

Som framgår ovan redovisas vissa av de breda inkomstbegreppen både inklusive och exklusive kapitalvinst alternativt exklusive både kapitalvinst och övriga kapitalinkomster.

### **Inkomststruktur**

Viss redovisning görs av den disponibla inkomstens beståndsdelar, i så kallade inkomststrukturtabeller. I dessa delas inkomsten upp i ett antal mer specifika inkomstslag och transfereringar. Exempel är löne- och företagarinkomst, kapitalinkomst, pension, sjukpenning, ekonomiskt bistånd och så vidare.

### **Fastställd förvärvsinkomst och beskattningsbar förvärvsinkomst**

I skattedelen av statistiken över inkomster och skatter redovisas uppgifter om fastställd förvärvsinkomst och beskattningsbar förvärvsinkomst. Det är taxeringsmässiga begrepp som används i deklarationen, och som endast avser inkomster som beskattats i Sverige. Till skillnad från sammanräknad förvärvsinkomst och de inkomstbegrepp som baseras på disponibel inkomst innehåller de alltså inga inkomster som beskattats i de övriga nordiska länderna.

*Fastställd förvärvsinkomst* är summan av inkomst av tjänst och näringsverksamhet (precis som sammanräknad förvärvsinkomst), men minskad med *allmänna avdrag*, som socialförsäkringsavgifter enligt EU-förordningen och underskott av aktiv näringsverksamhet.

*Beskattningsbar förvärvsinkomst* är i sin tur den fastställda förvärvsinkomsten minskad med *grundavdrag* och *sjöinkomstavdrag*.

Dessa inkomstbegrepp är lämpliga att använda om man exempelvis vill studera effekter av beskattning och få överensstämmelse med andra uppgifter som avser taxerade inkomster.